

TÜRKİYE’DE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİ TANILAMA SÜRECİ VE TANILAMADA KULLANILAN YÖNTEMLER

DERLEME MAKALESİ

Hüseyin ŞAHİN¹, Aziz ZORLU²

1 Uzm. Psk. Danışman, Bakırköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi, İstanbul, pskhsahin@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8851-4783.

2 Dr. Psk. Danışman, Şeyhülislam Hayri Efendi İlkokulu, İstanbul, azizzorlu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7372-1851.

Geliş Tarihi: 31.08.2020 Kabul Tarihi: 16.04.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.788454

Öz: Özel yetenekli bireylerin eğitimleri tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gün geçtikçe daha fazla araştırmalara konu olmakta; eğitimcilerin, araştırmacıların, yöneticilerin ve velilerin gündeminde daha fazla yer tutmaktadır. Ancak özel yetenekli bireylere sağlanan eğitimin etkili ve verimli olabilmesi için özel yetenekli bireylerin tanılanma süreçlerinin bilimsel bir biçimde ele alınması ve yürütülmesi önemlidir. Çünkü eğitimde istenen; öğrencilerin hem bireysel kapasitelerini en iyi şekilde ortaya koyup değerlendirmeleri hem de kendilerini iyi tanıyarak kendisi ve çevresiyle uyum içinde olmayı başarmış bireyler yetişmesidir. Bu yüzden özel yetenekli bireylerin de hem yetenek ve kapasitelerinin doğru tespit edilerek gerekli eğitim desteğinden yararlanmaları hem de kendilerini tanıyarak kendileri ve çevreleri ile uyumlu olmalarının sağlanması açısından tanılama süreci önemlidir. Aksi takdirde yapılan eğitsel müdahalelerden istenen etki ve verim elde edilemeyecektir. Bu çalışma ile Türkiye’de özel yetenekli bireyleri tanılamada kullanılan süreç anlatılmıştır. Çalışmada derleme yöntemi kullanılmıştır. Özel yetenekli bireylerin tanılanma süreci ile ilgili hazırlanan araştırma ve yayınlar incelenerek ve güncel bilgiler dikkate alınarak bu makale hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: özel yetenekli birey, tanılama, tanılama süreci, özel yetenekli bireylerin tanılanması

IDENTIFICATION PROCESS OF INDIVIDUALS WITH GIFTED AND METHODS OF IDENTIFICATION IN TURKEY

Abstract:

Education of gifted individuals is seen to be the topic of more research day by day in our country as well as all over the world; it occupies more of the agenda of educators, researchers, administrators and parents. However, in order for the education provided to gifted individuals to be effective and efficient, it is important to consider and conduct the identification processes of those individuals in a scientific manner. Because what is desired in education is to raise individuals who have succeeded in being in harmony with themselves and their surroundings by knowing themselves well and making the best of their individual capacities. Therefore, the identification of gifted individuals is of vital importance so that their skills and capacities are correctly identified and they benefit from the required educational support, and they are in good rapport with themselves and their environment by recognizing themselves. Otherwise, the desired effect and efficiency will not be obtained from the educational processes. This work studies the processes employed to identify gifted individuals in Turkey. Related research has been compiled and cited in this work. The article has been written by examining the studies and publications made on the identification processes of gifted individuals and by utilizing the current academic knowledge of the discipline.

Keywords: gifted individual, identification, diagnosis process, identification of gifted individual

1. Giriş

Bilindiği üzere üstün zekâlı ve özel yetenekli bireyler; “yaşıtlarına göre hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven, soyut fikirleri anlayabilen ve yüksek düzeyde performans gösteren bireyler” olarak tanımlanmaktadır (Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2016; Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018). Uzun yıllar özel eğitimin en çok ihmal edilen alanları arasında gösterilebilecek olan özel yetenekli çocukların içinde bulunduğu topluma olan katkıları anlaşılmıştır (Şahin, 2016). Bu çalışmadan özel yetenekli bireylerin tespit edilme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler özellikle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kullanılan süreç başta olmak üzere Türkiye’de en yaygın kullanılan araçlarla birlikte anlatılmıştır. Çalışma bir derleme makalesi olup ülkemizde izlenen süreçleri ve bu süreçlerde kullanılan ölçüm araç ve yöntemlerini anlatan yayınlardan yararlanılmıştır.

2. Özel Yetenekli Bireyleri Tanılama Süreci

Kaynakları taradığımızda “üstün zekâlı ve üstün yetenekli” ya da “özel yetenekli” kavramlarının genellikle birlikte kullanıldığı, bazen de bu kavramların, “üstün veya yetenekli” olarak tek bir kavram gibi ele alındığı görülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013). Bunlar farklı iki kavram olarak düşünüldüğünde ise, “üstünlük” daha çok zekâyla ilişkilendirilmekte hatta genel olarak birçok ülkede IQ düzeyi, ülkemizdeki yaygın kullanımı ile Zekâ Bölümü (ZB) üstün zekâlı çocukları belirlemede temel ölçüt olarak ele alınmaktadır (MEB, 2013; Şahin, 2017; Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Raporu, 2012). “Yetenek” kavramı ise genellikle müzik, resim ve spor gibi alanlarda yüksek düzeyde performans sergilemeyle ilişkilendirilmektedir (MEB, 2013). Ancak artık üstün zekâlı ve üstün yetenekli kavramları ayrı olarak düşünülmemekte ve üstün zekânın da üstün yetenek içinde tanımlanabileceği ve bu bağlamda zekânın da bir yetenek olduğundan söz edilmektedir. Bu nedenle üstün zekânın, üstün yetenek içinde ele alınıp, tanımlanabileceği görüşü benimsenmektedir (İnnalı, 2017; MEB, 2013). Dolayısıyla ülkemizde hem üstün zekâlı çocuklar hem de diğer yetenek alanlarında yaşitlarında farklılık gösteren çocuklar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından artık, “**Özel Yetenekli Birey**” olarak adlandırılmaktadır (Şahin, 2017; Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Özel yetenekli bireylerin tespiti ise gerek öğretmen yönlendirmesi, gerekse anne-babaların başvuruları doğrultusunda yaygın bir şekilde Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde uygulanan bazı zekâ testlerinin sonuçlarına göre yapılmaktadır (MEB, 2013; Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018; Şahin, 2016; Şahin, 2017; Şirin, 2018; TBMM raporu, 2012). Ayrıca özel yetenekliler için eğitim sağlayan bazı kurum ve kuruluşlar da (üniversiteler, vakıflar gibi) özel yetenekli bireylerin tanınması ile ilgili süreçler belirlemekte ve bunları uygulamaktadır (Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014). Bu merkezlerde; Stanford Binet Zekâ Testinin 1960 versiyonu (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Mor Dirlik ve Koç, 2017; Şahin, 2016), Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Dereli, 2019; Mor Dirlik ve Koç, 2017; Şahin, 2016), Kaufman Kısa Zekâ Testi (Gücyeter, 2016; Şahin, 2016; TBMM Raporu, 2012), Wechsler Sözel Olamayan Yetenek Testi (WNV) ve Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS) (Gücyeter, 2016; Şahin, 2016) gibi testler uygulanmaktadır. Ayrıca son yıllarda Türkiye’de üstün zekâlı bireyleri tanılamada kullanılan diğer testler de Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği-IV (WISC-4) (Gücyeter, 2016; TBMM Raporu, 2012; Öktem vd., 2016; Öktem, 2016) Cognitive Assessment System (CAS) testleri de gösterilebilir (Gücyeter, 2016; TBMM Raporu, 2012). Bu testlerin sonuçlarına göre Zekâ Bölümleri 130 ve üzerinde olan bireyler “özel yetenekli, yani üstün zekâlı birey” olarak değerlendirilmektedir (Gerrig ve Zimbardo, 2016; Güçin ve Oruç, 2015; MEB, 2013; Şahin, 2016). Ancak, unutulmalıdır ki bireysel zekâ/yetenek testleri özel yetenekli bireyleri tanılamada kullanılan yöntemlerden sadece birisidir (Flanagan ve Kaufman, 2009; Gerrig ve Zimbardo, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014).

Özel yetenekliliği değerlendirmede zekâ testleri tek başına yeterli olamamaktadır (Dereli, 2019; Sparrow vd., 2005; Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Bu yüzden özel yetenekliliği değerlendirmek için zekâ testlerine eşlik eden başka değerlendirme araç ve yöntemlerini de içeren bir sürece ihtiyaç duyulmaktadır (Mindivanlı Akdoğan, Koçak ve Subaşı, 2017; Flanagan ve Kaufman, 2009; Güçyeter, 2018; Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Özel yetenekli bireyleri tanılamada kullanılan yöntemler şu şekilde özetlenebilir: Genel yetenek ve zekâyı tanılamak için kullanılan ölçekler, grup zekâ testleri, belirli yetenek alanındaki yeteneği tanılamak için kullanılan testler ve ölçüm araçları, psiko-devinimsel testler, gelişim tarama profilleri, nöro-psikolojik testler, başarı testleri, kritik düşünme testleri, kişilik testleri, ilgi testleri, sosyometrik testler, gözlem formları, vaka incelemeleri, öğretmen görüşleri, akran görüşleri, ailenin görüşleri, uzman görüşleri, adayların kendi hakkındaki görüşleri, öğrenci portfolyosunu değerlendirme, öğrenci hakkında birikmiş dosya (notlar, anekdot kayıtları gibi), performans dayalı değerlendirme, dinamik değerlendirme, dereceleme ölçekleri, biyografik veriler, aile geçmişi, tıbbi incelemeler, sosyal olgunluk testleri (Bildiren ve Uzun, 2007; Baykoç Dönmez, 2015; BİLSEM Kılavuzu, 2019; Cutts ve Moseley, 2004; Dereli, 2019; Güçyeter, 2016, MEB, 2013; Karadağ, 2016; Pak ve Özden, 2018; Şirin, 2018; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012).

Özel yetenekli bireylerin tanılanması sürecinde aşağıdaki kriterlere dikkat edilmesi de önerilmektedir (Karadağ, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012).

- Her şeyden önce özel yeteneğin çok boyutlu yapısının bilincinde olunmalı ve bu yapısına uygun şekilde farklı kaynaklardan yararlanarak ortaya çıkarılan çoklu kriterler doğrultusunda açık tanımı yapılmalıdır. Bu noktada değerlendirme süreci ve bu süreçte kullanılacak araçlar belirlenirken bu yetenek alanlarına göre farklı süreçler ve testler kullanılmalıdır.
- Özel eğitim gerektiren her öğrencide olduğu gibi özel yetenekli bireylerde de erken tanılama önemlidir. Bu yüzden özel yetenekli bireylerin tanılanması mümkün olduğu kadar erken yapılmalıdır.
- Özel yetenekliliği, önceden belirlenmiş tek bir kesme noktasına göre tanılamaktan sakınılmalıdır.
- Özel yeteneğin farklı alanlarının belirlenmesi için farklı test ve değerlendirme araçlarından yararlanılmalıdır. Bu araçların bilimsel kriterlere uygun, objektif, geçerli güvenilir olması da önemli bir ölçüt olarak dikkate alınmalıdır.
- Ayrıca test uygulayıcılarının belirlenen değerlendirme alanı uzmanlarından oluşması ve gerekli yeterliliğe sahip olması, kullanılan ölçüm araçlarının yönergelere uygun şekilde uygulama yapması tanılama sürecinin sağlıklı yürütülmesi açısından önemlidir.

- Özel yetenekli bireylerin tanınmasında kullanılan testlerin belirli zaman aralıkları içerisinde güncellenmesi de değerlendirme sürecinde önemli bir diğer kriterdir.
- Değerlendirmenin değişik yaş ve sınıf düzeylerinde yapılarak üstün yetenekli bireylerin tanınması için tekrarlayan fırsatlar sunulmalıdır.
- Tanılama, öğrencinin eğitsel ihtiyaçları dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu noktada özellikle ikinci bir tanı varsa bunları da değerlendirmeye uygun araçlar kullanılmalıdır.

3. Özel Yetenekli Bireyleri Tanılamada Kullanılan Yöntemler

Öncelikle özel yetenekli bireyleri tespit ve tanılamada kullanılan yöntemlerden literatürde karşılaşılanlar aşağıda açıklanarak anlatılmıştır.

3.1. Öğretmen Gözlem ve Kanaati

Özel yetenekli bireyleri tanılama modellerinin birçoğunda yer alan öğretmen gözlem ve önerileri (Baykoç Dönmez, 2015; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM raporu, 2012) okulöncesinden, lise son sınıfa gelinceye kadar her kademe ve yaş grubundaki özel yetenekli öğrencilerin tespitinde önemli bir yer tutmaktadır (Cutts ve Moseley, 2004; Çelikten, 2017; Dereli, 2019; Karadağ, 2016; Şahin, 2016; Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014). Bunun için gözlemler, kontrol listeleri ve dereceleme ölçekleri kullanılmaktadır (Dereli, 2019; Karadağ, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM raporu, 2012). Ayrıca özel yetenekli öğrencilerin tespitinde, donanımlı öğretmenlerin gözlem ve kanaatlerindeki isabet oranının oldukça yüksek olduğundan da söz edilmektedir (Tarhan ve Kılıç, 2014; Şahin, 2016). Öğretmen gözlem ve kanaatinin sınırlılığı olarak ise; öğretmenlerin ders başarısı ve sosyal uyumu iyi öğrencileri aday gösterme eğiliminde olurken ortalamanın altında akademik başarıya sahip özel yetenekli öğrencileri ise aday göstermeyerek göz ardı etme eğiliminde olmaları gösterilebilir (TBMM raporu, 2012). Öğrencinin gelişmiş olduğu sosyoekonomik ve demografik gruba ilişkin önyargılı davranışlar, çocuğun gelişim özellikleri hakkında bilgilerinin yeterli olmaması veya yanlış bilgilere sahip olması öğretmenden kaynaklı diğer sorunlar arasında gösterilebilir (Dereli, 2019; Kurnaz ve Ekici, 2020; Tarhan ve Kılıç, 2014).

3.2. Grup Zekâ Testleri

Özel yetenekli bireyleri tanılamada kullanılan yöntemlerden birisi de grup testlerini uygulamaktır (Kurnaz ve Ekici, 2020; Baykoç vd., 2012; Baykoç Dönmez, 2015; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Örneğin; 5-7 yaş, 7-11 yaş ve 11-17 yaş olmak üzere üç farklı yaş grubuna yönelik üç farklı bataryası geliştirilmiş olan "*Temel Yetenekler Testleri (TYT)*" gibi grup testleri uygulanmaktadır (Özgüven, 2017; Gücyeter, 2016; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014). Bazı kaynakların da belirttiği gibi Temel Yetenek Testleri (TYT) Rehberlik ve Araştırma Merkezleri tarafından sıklıkla kullanılan bir testtir (Gücyeter, 2016; Mor Dirlik ve Koç, 2017; Tarhan ve Kılıç, 2014).

Raven matrisler testi de genel zekâ kuramına dayalı, üstün yetenekli bireyleri ayırt etmede kullanılan ve Türkiye’de sık çalışılan testler arasında gösterilebilir (Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014). Testin Raven Standart İlerleyen Matrisler , Raven Renkli Matrisler Testi ve İleri Düzeyde İlerleyen Matrisler Testi olmak üzere farklı değişik formları geliştirilmiş ve bu testlerin geçerlik, güvenilirlik ve ön norm çalışmalarına yönelik çalışmalar ülkemizde yapılmıştır (Güçyeter, 2016). Test sözel olmayan zekâ testleri arasında gösterilmekte olup (Güçyeter, 2016; TBMM raporu, 2012) dil, kültür gibi faktörlerden olumsuz etkilenen özel yetenekli bireyleri ve işitme, konuşma gibi güçlüklerle sahip olan özel yetenekli bireyleri ayırt etmek için elverişli bir testtir (TBMM raporu, 2012). Raven testi, grup uygulamasına elverişli ve puanlaması kolay bir test olup uygulama ve puanlama için eğitim gerektirmemektedir (Güçyeter, 2016).

Grup zekâ testlerinin sonuçlarının geçerliği ve güvenilirliğinin, bireysel zekâ testlerine oranla daha düşük olduğu belirtilmektedir (Güçyeter, 2016; TBMM Raporu, 2012). Grup uygulamalarında öğrenciler motive edilemediğinde kendi yeteneklerinden daha düşük puan alınmaktadır (Cohen ve Swerdlik, 2015; TBMM Raporu, 2012). Grup testlerde zaman sınırlamasının olması da katılan öğrencilerin puanını etkileyen faktörler arasında gösterilebilir (TBMM Raporu, 2012). Yaşı küçük olan adaylar için de grup zekâ testleri uygun olmayabilir (Cohen ve Swerdlik, 2015; Tarhan ve Kılıç, 2014). Grup uygulamasında bireyin test uygulayıcısı ile etkileşimi veya uygulama sırasında gösterdiği davranışları gözlemlene imkânı bireysel teste göre daha sınırlıdır (Cohen ve Swerdlik, 2015). Her ne kadar bazı sınırlılıkları olsa da grup testlerinin sonuçları yetmişmiş uzmanlar tarafından, anne-babalar ile öğretmenlerin gözlemleri ile birlikte değerlendirildiğinde daha geçerli sonuçlar verebilir (Şahin, 2016).

3.3. Bireysel Zekâ Testleri

Çocukların gelişim düzeylerine ve yeterliliklerine uygun yerleştirme sürecinde psikolojik değerlendirme önemli bir yer tutmaktadır. Psikolojik değerlendirme sürecinin en önemli araçlarının başında zekâ testleri gelmektedir (Karadağ ve Baştuğ, 2018; Sparrow vd., 2005; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Bu yüzden özel yetenekli bireyleri seçme ve tanılamada en yaygın şekilde kullanılan yöntem “*Bireysel Zekâ Testleri*” uygulamaktır (Bildiren ve Uzun, 2007; Baykoç Dönmez, 2015; Cutts ve Moseley, 2004; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Zekâ testleri, öğrencilerin doğuştan getirdiği kalıtsal kapasitelerinin çevresel faktörlerle etkileşimi sonucunda meydana gelen ve sözel yetenek, şekiller arası ilişkileri görme, problem çözme becerisi, sayı ilişkileri gibi bilişsel becerileri ölçen sorulardan oluşan araçları ifade etmektedir (TBMM Raporu, 2012).

Ancak ülkemizde kullanılan birçok testin normları güncel değildir ve bu haliyle ölçülmek istenen özelliğin değerlendirmesinde şüpheli veya isabetsiz olmasına yol açmaktadır (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Karadağ ve Baştuğ, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; Öktem, 2016; Uluç, vd., 2014). Bu yüzden Stanford Binet Zekâ Testi, Wechsler Çocuklar

İçin Zekâ Ölçeği, Uluslararası Leiter Performans Testlerinin yerine daha güncel testler veya bu testlerin güncel sürümlerinin kullanılması gerekliliği son yıllarda güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle James Flynn tarafından yapılan çalışmaların sonuçları da bu endişenin haklı olduğunu desteklemiştir.

Flynn etkisi de denilen bu duruma göre bir testin geliştirildiği yıldan itibaren, normal bir katılımcının bu testten aldığı puan yıllar içerisinde standart bir oranda artmaktadır (Cohen ve Swerdlik, 2015; Flynn, 1984; Uluç vd., 2011; Uluç vd., 2014). Daha sonra 14 ülkede yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular zekâ testlerinin puanlarında meydana gelen bu artışın öğrenmeden bağımsız olduğu fikri ileri sürülmüştür (Uluç vd, 2014). Flynn etkisi olarak da isimlendirilen bu kavram test geliştiricileri tarafından dikkate alınmış ve testlerin 10 sene süreyle normlarının güncellenmesi gerektiği kabul edilmektedir (Uluç vd., 2011; Uluç vd., 2014). Ayrıca James Flynn'in çalışmalarının sonucuna bakıldığında, özel eğitim programlarına yönelik değerlendirme ve karar verme süreçlerinde zekâ testlerinin son sürümlerinin kullanılması da önerilmektedir (Cohen ve Swerdlik, 2015).

Zekâ ile ilgili yapılan kuramsal çalışmalar sonucunda güncel yeni zekâ kuramları geliştirilmiş ve Stanford Binet, Weschler gibi en eski ve en çok kullanılan zekâ testleri bile bu kuramsal değişikliklere uyarlamak zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlar (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Özkaptan, 2012; Uluç, 2016; Salman ve ark., 2017) veya bu kuramlara uygun ölçüm araçları geliştirilmiştir (Cohen ve Swerdlik, 2015; Daniel, 1997; Özkaptan, 2012). Günümüzde yaygın olarak kabul edilen zekâ kuramları arasında Catell-Horn-Carroll (CHC) kuramı (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Cohen ve Swerdlik, 2015; Uluç, 2016) Das ve Naglieri tarafından geliştirilen Planning (Planlama), Attention (Dikkat), Simultaneous (Ardıl), Successive (Eşzamanlı) kelimelerinin ilk harflerinden oluşan bilişsel işlemleri ifade eden PASS kuramı (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Daniel, 1997; Özkaptan, 2012), Sternberg'in ortaya attığı Üç Aşamalı Zekâ kuramı (Daniel, 1997; Özkaptan, 2012) gösterilebilir. Özellikle Catell-Horn-Carroll (CHC) kuramının, mevcut kuramlar arasında bilişsel becerilerin yapısını en kapsamlı açıklayan ve görgül olarak desteklenmiş bir sınıflamaya sahip olduğu ifade edilmiştir (Altınoğlu Dikmeer, 2016).

Bireysel değerlendirmede kullanılan zekâ testleri güçlü ve zayıf yönleri göz önünde bulundurularak kullanılmalıdır. Dolayısıyla zekâ testlerinin güçlü ve zayıf yönlerini şu şekilde özetleyebiliriz (TBMM Raporu, 2012):

Tablo 1: Zekâ Testlerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
Testler standardize edildikleri için, uygulayıcının ön yargı ve taraflı tutumlarından kaynaklanan ve bireysel değerlendirme kaynaklı olarak görülebilecek etkileri ortadan kaldıran objektif veri elde etmeyi sağlar.	Testler zihinsel yeteneklerin belirli boyutları hakkında veriler sağlamasına rağmen akademik olmayan beceriler, sosyal beceriler gibi zihinsel becerilerin dışında kalan beceriler hakkında yeterli bilgi sağlamaz.
Testten elde edilen puanlar öğrencinin zihinsel kapasitesinin daha isabetli tahmin edilmesini sağladığı gibi katılımcıların sonuçlarını birbirleriyle karşılaştırma fırsatı da sağlar.	Zekâ testleri uygulandıktan sonra belirli aralıklarla çocukların değerlendirilmesi mümkün olmayacağı için özellikle değerlendirmelere karşı negatif tutum sergileyen çocuklar için önemli bir dezavantaj meydana gelebilir.
Testlerle elde edilmesi hedeflenen sonuçları elde etmede kolaylık ve çabukluk sağlar.	Testlerin sonuçları sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklardan etkilenebilir.

3.4. Belirli Yetenek Alanını Ölçen Testler

Bireysel ve grup zekâ testlerinin anlatıldığı bölümde özel yetenekli bireyleri tanılamak için kullanılan testler, genel bilişsel yetenekleri veya genel zekâ düzeyini ölçen testlerden oluşmaktadır. Ancak özel yetenekli bireyleri değerlendirmede, belirli yetenek alanlarının değerlendirilmesi de gittikçe önem kazanmaya başlamıştır (Karadağ, 2016). Özellikle zekâ testlerinin ya da akademik performansını değerlendiren testlerin görsel sanatlar gibi özel yetenek alanları hakkında gerçekçi bilgi veremeyeceği gerçeği, özel yetenek alanlarını ölçen testleri kullanmayı daha önemli hale getirmektedir (Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014).

Bu anlamda belirli yetenek alanlarının değerlendirilmesine yönelik kullanılan testler de söz konusudur (Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014). Bu testler arasında matematik alanında yeteneği olan çocukların tespitine yönelik geliştirilmiş olan Erken Matematik Yeteneği Testi; dilsel-sözel zekâ, matematiksel-mantıksal zekâ, uzamsal zekâ alanlarının değerlendirildiği DISCOVER Uzamsal-Analitik Yetenek Testi gibi Türkçeye uyarlanmış olan testler gösterilebilir (Güçyeter, 2016). Minnesota Şekil İlişkileri Testi, Meier Sanatsal Yargı Testi, Horn Sanat Yeteneği Envanteri, Graves Sanat Yargı Testi, Silver Çizim Testi gibi özel yeteneği ölçen testler de belirli yetenek alanlarını ölçen testler arasındadır (Şirin, 2018). Ayrıca Bilimsel Üretkenlik Testi, Matematik Yetenek Testi (Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014), Sezgisel Düşünme Testi, Matematikte Benzerlik ve İlişki Temelli Düşünme Testi, Bilimsel Çağrışımlar Testi gibi testler de Türkiye’de geliştirilen ve özel bir yetenek alanında değerlendirme yapmak için kullanılan testlerdir (Güçyeter, 2016).

3.5. Arkadaş Gözlem ve Kanaati

Güvenirliliği çok fazla olmasa da arkadaş gözlemleri ve kanaatleri de özel yetenekli bireylerin tespitinde kullanılmaktadır (Şahin, 2016; Şirin 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Çünkü özellikle aynı sınıf ortamlarında uzun süre bir arada bulunan ve okul dışında da sürekli karşılıklı etkileşim içinde olan arkadaşlar bir birlerini her yönden çok daha iyi gözlemleyip, tanıyabilmektedir (Baykoç Dönmez, 2015). Bu gerçekler çerçevesinde akranlardan, doğrudan ve gizli sorularla veya oyun yoluyla bilgi alınabildiği gibi (Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012) titiz bir çalışma sonrasında düzenlenecek olan bir *“Sorgulama ve Gözlem Tekniği”* ile özellikle psiko-motor becerileri, liderlik özellikleri ile bazı özel yetenek alanlarında farklılık gösterenleri belirlemede arkadaş kanaatlerine başvurulabilir (Şahin, 2016). Bunun için akranlar tarafından doldurulan aday gösterme formlarından da yararlanılabilir (Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012).

3.6. Ebeveyn Kanaati

Her ne kadar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Bilim ve Sanat Merkezleri için tanılama süreci öğretmen tarafından doldurulan formla başlatılsa da (BİLSEM Kılavuzu, 2019) literatürde ebeveyn tarafından aday gösterilmenin de özel yetenekli bireylerin tanılama sürecinde dikkate alınması önerilmektedir (Mindivanlı Akdoğan vd., 2017; Baykoç Dönmez, 2015; Dereli, 2019; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Özellikle gelişim sürecinde ebeveynlerin çocukları hakkında gözlemledikleri gelişimsel farklılıklar değerlendirme açısından ipucu olmakla birlikte (Baykoç Dönmez, 2015; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012) kendi çocukları hakkında objektif ve gerçekçi değerlendirme yapamamaları veya yanlı değerlendirme yapmaları gibi dezavantajları da göz önünde bulundurulmalıdır (Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012).

3.7. Aile Geçmişi

Özel yetenekli bireyler ile ilgili yapılan bazı araştırmalar, özellikle uygun ve zengin çevre koşul ve imkânlarının zekâ gelişiminde, gizilgücün ortaya çıkarılmasında etkili olduğunu (Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014); bunun tersine fakir ve kısıtlı sosyo-ekonomik çevrelerde yetişen bireylerin ise bu durumlardan olumsuz olarak etkilendiklerini göstermektedir. Bu nedenle ailenin çocuğuna karşı sahip olduğu sosyal ve ekonomik imkânlar, yaşadığı bölgenin yaşam koşulları ile anne-babanın sahip olduğu zekâ potansiyeli, eğitim ve gelişme düzeyleri, kısaca ailenin içinde bulunduğu kültürel, sosyal ve fiziksel koşullar ile ailenin geçmiş yaşam öyküsü de özel yetenekli bireyleri seçme ve tanılamada dikkate alınmaktadır (Şahin, 2016).

3.8. Çocuğun Gelişim Profilleri

Özel eğitimde erken tanı ve erken müdahalenin önemli olduğu düşüncesine dayalı olarak üstün yetenekli bireylerin de erken tanınması ailede ve eğitim kurumlarında

destekleyici bir eğitim ortamı sağlamak açısından önemlidir (Baykoç Dönmez, 2015; Karadağ, 2016; MEB Raporu, 2013; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Bu anlamda özel yetenekli çocukların tanınmasında kullanılan yöntemlerden birisi olarak bir tarama programı uygulanması gösterilebilir. Böyle bir uygulama ile her bölgedeki çocukların tüm gelişim alanlarındaki performanslarını gösterecek şekilde ve her çocuk için özel bir “*Gelişim Profili*” oluşturulabilir (Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014).

Okul öncesi dönem çocuklarında zekâ testleri ve dereceleme ölçeklerinde bir takım sınırlılıklar veya eksiklikler söz konusu olduğu için bu dönem çocuklarında gelişim profilleri çıkarılmaktadır (Mindivanlı Akdoğan vd., 2017; MEB Raporu, 2013; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Bu amaçla Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA), Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE), Denver II Gelişimsel Tarama Testi (DGTT) gibi standardizasyon çalışmaları tamamlanmış bazı ölçeklerden yararlanmak mümkündür (Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Bu değerlendirme araçlarından elde edilen gelişim profillerine bakılarak çocukların gelişiminin yaş düzeyinin ilerisinde olduğu tespit edilebilir (Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012).

Bu araçlardan Denver II Gelişimsel Tarama Testi (DGTT) 0 ile 6 yaş arası bebek ve çocukların gelişimini değerlendirmede kullanılan bir gelişim tarama envanteridir (Kaner, Bayraklı, Diken ve Çelik, 2012; TBMM Raporu, 2012). Denver II ölçeği zekâ testi olarak değerlendirilmemektedir. Bu yüzden özel yetenekliliği erken tanılama sürecinde yardımcı araç olarak kullanılmalı, özel yetenekli tanısı için tek başına kullanılmaması önerilmektedir (TBMM Raporu, 2012). DGTT testi ile Kişisel-Sosyal, İnce Motor-Uyumsal, Dil ve Kaba Motor olmak üzere dört gelişim alanı değerlendirilmektedir (Kaner vd., 2012; TBMM Raporu, 2012).

Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) yine gelişim tarama envanteri kategorisinde değerlendirilecek olan ve 0-6 yaş bebek ve çocukların gelişimini değerlendirmek için geliştirilmiş bir gelişim değerlendirme aracıdır (Kaner vd., 2012; Savaşır, Sezgin ve Erol, 1994; TBMM Raporu, 2012). AGTE’de; dil-bilişsel gelişim, ince motor gelişim, kaba motor gelişim ve sosyal beceri-özbakım olmak üzere dört gelişim alanı değerlendirilmektedir. Ayrıca genel gelişim profili de çıkarılmaktadır (Kaner vd., 2012; Savaşır vd., 1994). DGTT gibi AGTE de zekâ testi olarak değerlendirilmez (Savaşır vd., 1994).

Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA) ise 0 – 72 ay arası çocukların psiko-motor gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişim ve sosyal-duygusal gelişim olmak üzere dört gelişim alanını değerlendiren sorulardan oluşmaktadır (Kaner vd., 2012; Mor Dirlik ve Koç, 2017; TBMM Raporu, 2012; Özgüven, 2017). Soruların bir kısmı çocuğun gözlenmesi yoluyla değerlendirilirken, uygulama ile değerlendirilemeyen maddeler ise anne babadan alınan bilgilerle değerlendirilmektedir (Kaner vd., 2012; TBMM Raporu, 2012; Özgüven, 2017).

3.9. Başarı Testleri

Özel yetenekli bireylerin önemli özelliklerinden birisi de özel akademik yetenektir (TBMM Raporu, 2012) ve başarı testlerinin tanılama sürecinde isabet oranı öğretmen görüşü gibi bazı yöntemlere göre daha yüksektir (Kurnaz ve Ekici, 2020). Başarı testleri ülke normlarına göre objektif puan sağlamakta, ayrıca geçerlik ve güvenilirlik gibi test gerekliliklerini de karşılamaktadır (TBMM raporu, 2012). Ayrıca standart başarı testleri bireylerin özellikle farklı akademik alanlardaki becerilerini ve bu becerileri açısından kendi yaş gruplarına göre varsa anlamlı düzeydeki farklılıklarını belirlemede önemli ipuçları verebilir (Şahin, 2016; Şirin, 2018). Başarı testlerinin de grup testlerine benzer bazı sınırlılıkları olduğu açıktır. Bu sınırlılıklar arasında iki defa farklılık gösteren bireyler olarak adlandırılan Özel Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG) veya Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu gibi sorunlara sahip olan bireylerin başarı testlerinden düşük puan alması gösterilebilir (TBMM raporu, 2012).

3.10. Birden Çok Aracın Kullanılması

Özel yetenekli bireylerin tanılama sürecinde yıllar boyunca kullanılan sadece zekâ testi uygulayarak bir değerlendirme aracının sonucuna göre karar verilmesi, sürecin güvenilirliği ile ilgili şüpheler uyandırmaktadır (TBMM raporu, 2012). Bu yüzden özel yetenekli bireylerin tanılanması sürecinin daha güvenilir olması için aday öğrenciler çok yönlü olarak ve çok çeşitli veri kaynaklarından yararlanılarak değerlendirilmelidir (Karadağ, 2016). Zaten özel yetenekli bireylerin tanılanması sürecinde aday gösterme formları, testler, gözlem ve görüşme formları gibi birden çok araç ve yöntemin kullanıldığı tanılama süreçleri ile karşılaşmaktadır (Bildiren ve Uzun, 2007; Gücyeter, 2016, Tarhan ve Kılıç, 2014). Örneğin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel yetenekli bireylerin tanılama sürecinde öğretmen gözlem ve değerlendirme formlarından yararlanarak süreci başlatırken, grup taramasını takiben genel yetenek alanından aday gösterilen öğrencilere zekâ testi, görsel sanatlar yetenek alanı ile müzik yeteneği alanında ise özel yeteneği belirlemeye yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır (BİLSEM Kılavuzu, 2019).

4. Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylerin Tanılanma Süreci

Türkiye’de özel yetenekli bireylerin tanılanması daha çok eğitime başlangıç aşamasında yapılmaktadır (Karadağ, 2016; TBMM raporu, 2012) ve ülkemizde özel yetenekli bireylerin eğitimine destek sağlayan en yaygın kurum Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan Bilim ve Sanat Merkezleridir (Çelikten, 2017; Dereli, 2019; Güçin ve Oruç, 2015; MEB Raporu, 2013; Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM raporu, 2012). Ayrıca bazı özel okullarda özel yetenekli bireyler için sınıflar veya üniversitelerde birimler oluşturmaktadır (Güçin ve Oruç, 2015; Gücyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014).

4.1. Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Özel Yetenekli Bireylerin Tanılanması Süreci

Türkiye’de özel yetenekli bireylerin eğitime destek sağlayan en yaygın kurumun Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan Bilim ve Sanat Merkezleri olduğundan yukarıda söz edilmişti (Çelikten, 2017; Güçin ve Oruç, 2015; MEB Raporu, 2013; Şirin, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014). Millî Eğitim Bakanlığı, Bilim Sanat Merkezlerine öğrenci seçimini üç basamaklı bir süreçte yürütmektedir (BİLSEM Kılavuzu 2019). Bu kısımda Bilim Sanat Merkezleri için öğrenci tespit ve tanılama sürecinde Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği ve uzun yıllardır uyguladığı süreç anlatılacaktır.

4.1.1. Birinci basamak: Aday gösterme: Millî Eğitim Bakanlığı, özel yetenekli öğrencileri desteklenmesine yönelik kurduğu Bilim ve Sanat Merkezleri için öğrenci tanılama sürecini, öğrencilerin aday gösterilmesi ile başlatmaktadır. Buna göre sınıf öğretmenlerine Bilim ve Sanat Merkezleri için öğrenci tanılama süreç ile ilgili verilen eğitimin hemen arkasından sınıf öğretmenleri tarafından gözlem formları doldurularak öğrenciler yetenek alanlarına göre üç alanda aday gösterilebilir (BİLSEM Kılavuzu, 2019; Karadağ, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM raporu, 2012). Bu yetenek alanları genel zihinsel yetenek alanı, görsel sanatlar yetenek alanı ve müzik yetenek alanıdır (BİLSEM Kılavuzu, 2019). Aday gösterilenlerin Bilim ve Sanat Merkezleri seçmelerine katılımları sağlanır ya da ilgili Rehberlik ve Araştırma Merkezine yönlendirilerek bireysel tanılamalarının yapılması önerilir (BİLSEM Kılavuzu, 2019; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014).

4.1.2. İkinci basamak: Grup tarama uygulamalarının yapılması: Özel yetenekli bireyleri tanılamada kullanılan yöntemlerden birisi de grup testlerini uygulamaktır (Baykoç vd., 2012; Baykoç Dönmez, 2015; Karadağ, 2016; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). Bilim ve Sanat Merkezlerine öğrenci tanılama ve sürecinin grup tarama aşamasında “*Temel Yetenekler Testleri (TYT)*” için kullanılmıştır (Tarhan ve Kılıç, 2014). Ancak son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı, Bilim ve Sanat Merkezlerine öğrenci tanılama ve yerleştirme sürecinde grup tarama aşamasında Temel Yetenekler Testinin (TYT) kullanımını bırakmıştır (Tarhan ve Kılıç, 2014). Bilim ve Sanat Merkezleri grup taraması, tablet bilgisayarla, bakanlıkça belirlenen sınav salonlarında, öğretmen gözetiminde uygulanmaktadır. Tablet uygulamasına, aday gösterilen bütün öğrenciler katılmaktadır. Tablet uygulamasından başarılı olan tüm öğrencilerde bireysel zekâ testi ile değerlendirilmeye hak kazanmaktadır (BİLSEM Kılavuzu, 2019).

4.1.3. Üçüncü basamak: Bireysel değerlendirmelerin yapılması: Bilim ve Sanat Merkezlerine öğrenci seçme sürecinin üçüncü aşamasını bireysel değerlendirmelerin yapılması oluşturmaktadır. Bireysel değerlendirme sürecinde öğrenciler üç alandan aday gösterilebilmektedir. Bunlar “Genel Yetenek Alanı”, “Görsel Sanatlar Yetenek Alanı” ve “Müzik Yeteneği Alanı”dır. Bu anlamda son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri öğrenci tanılama sürecinde “Genel Yetenek Alanı”nda aday

gösterilen öğrencilerden grup değerlendirme aşamasını geçen öğrencilere bireysel değerlendirme alanında zekâ testleri uygulamaya devam etmekle birlikte “Görsel Sanatlar Yetenek” alanı ile “Müzik Yeteneği Alanı”nda artık zekâ testi uygulamamaktadır. Bunun yerine Görsel sanat yetenek alanında özgün çalışmalar yapacakları görevler verilirken Müzik yetenek alanında ise “Müziksel İşitme/Bellek” ve “Müziksel Farkındalık” alanlarında sorularla değerlendirme yapılmaktadır (BİLSEM Kılavuzu, 2019).

Genel yetenek alanında bugüne kadar ülkemizde en yaygın olarak kullanılan bireysel zekâ testleri; Stanford Binet Zekâ Testinin 1960 sürümü (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Özkaptan, 2012; Şahin, 2016; TBMM Raporu, 2012), Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Özkaptan, 2012; Şahin, 2016; TBMM Raporu, 2012; Tarhan ve Kılıç, 2014) ve Uluslararası Leiter Performans Testleri olmuştur (Özgül, 2017; Şahin, 2016; TBMM Raporu, 2012). Ancak bu testlerin normları güncel olmadığına ve bu durumun sonuçların şüpheli veya isabetsiz olmasına yol açtığına değinilmişti. (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Karadağ ve Baştuğ, 2018; Tarhan ve Kılıç, 2014; Öktem, 2016; Uluç, vd., 2014).

Bu noktada Millî Eğitim Bakanlığı “Özel Eğitimi Güçlendirme Projesi” (ÖZEGEP) kapsamında özel yetenekli oldukları gerekçesiyle öğretmenleri tarafından aday gösterilen ilkökul birinci, ikinci ve üçüncü sınıflardaki özel yetenekli bireyleri seçme ve tanılama amacıyla, gerekli standardizasyon çalışmaları tamamlanmış iki farklı testi 2015 yılından itibaren uygulamaya başlamıştır (Güçyeter, 2016; Karadağ, 2016; Öktem, 2016; Şahin, 2016). Bunlar; bireylerin genel bilişsel yeteneklerini belirlemek üzere hazırlanmış, dile dayanmayan bireysel bir zekâ testi olan, Wechsler Sözel Olmayan Yetenekler Testi (WNV) ve Kaufman Kısa Zekâ Testi (KBIT-2) ikinci sürümüdür (Karadağ, 2016; Kurnaz ve Ekici, 2020; Öktem, 2016; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Bilim ve Sanat Merkezlerine öğrenci seçme sürecinde kullanılan testler hakkında bu kısımda bilgi verilecektir.

4.1.3.1. Wechsler Sözel Olmayan Yetenekler Testi (WNV): Wechsler Sözel Olmayan Yetenekler Testi (WNV) Millî Eğitim Bakanlığı tarafından telifi satın alınarak Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilen bir çalışma sonucunda ülkemiz koşullarına göre uyarlama çalışmaları ile norm belirlemeleri gerçekleştirilmiş ve böylece ülkemizde kullanılan en güncel zekâ testleri arasında yerini almıştır (Güçyeter, 2016; Karadağ ve Baştuğ, 2018; Öktem, 2016). Test 2015 yılından itibaren, öğretmenleri tarafından aday gösterilen öğrencilerden özel yetenekli olanları tespit etmek için uygulanmıştır (Karadağ ve Baştuğ, 2018; Öktem, 2016; Şahin, 2016). Bu test 4-21 yaş arası bireylere uygulanan ve genel yeteneği sözel içerik kullanmadan, resimlerle yönerge verilerek değerlendirmeyi amaçlayan bir zekâ testidir (Güçyeter, 2016; Karadağ ve Baştuğ, 2018; Öktem, 2016).

4.1.3.2. Kaufman Kısa Zekâ İkinci Sürümü (KBIT-2): Kaufman Kısa Zekâ Testi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye standardizasyon çalışmaları tamamlanarak kullanılan kısa zekâ testlerinden diğeridir. 4 yaş ile 90 yaş arasında uygulanabilen test sözel ve sözel olmayan alt ölçeklerden oluşmakta ve öğrencilerin genel yeteneği hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır (Güçyeter, 2016; Karadağ ve Baştuğ, 2018; Öktem, 2016; TBMM Raporu. 2012). Güncel zekâ kuramlarında olan Catell-Horn-Caroll (CHC) kuramına adaptasyonu yeni sürümünde sağlanan testin sözel boyutu iki alt testten, sözel olmayan boyutu ise bir alt testten oluşmaktadır (Güçyeter, 2016; Öktem, 2016).

Uygulama süresi kısa olduğu için ön değerlendirme süreçlerinde kullanılması önerilen testin uygulayıcısı olabilmek için uygulama, puanlama ve yorumlama süreçleri ile ilgili eğitim alınması gereklidir (Güçyeter, 2016; Öktem, 2016). Kaufman Kısa Zekâ Testi 2016 yılında Bilim ve Sanat Merkezleri sürecinde öğrenci tanılama için Rehberlik ve Araştırma Merkezleri tarafından kullanılmış bu test sadece bir sene kullanıldıktan sonra BİLSEM sürecinde kullanımından vaz geçilmiştir.

4.1.3.3. Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS): Daha sonraki yıllarda Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÜYEP) Koordinatörü Prof. Dr. Uğur Sak’ın başkanlığında 20 kişilik akademisyen bir ekibin 2 yıllık çalışması sonucu hazırlanan ve 4-12 yaş aralığındaki bireylere yönelik olarak geliştirilen Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS) uygulanmaya başlamıştır (Güçyeter, 2016; Kurnaz ve Ekici, 2020; Şahin, 2016). Bu testin telif hakkı Millî Eğitim Bakanlığındadır ve bu testin sadece Bilim ve Sanat Merkezleri için öğrenci seçme ve yerleştirme sürecinde Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde kullanmalarına yönelik Millî Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında yapılan bir protokol mevcuttur (Güçyeter, 2016; Karadağ ve Baştuğ, 2018). Test Cattell-Horn-Carroll (CHC) zekâ kuramı ile PASS Bilişsel işlemler kuramlarına uygun bir ölçüm aracı olarak geliştirilmiştir. Yedi alt testten oluşan test, genel zekâyı ve bunu oluşturan ana bileşenleri ölçmektedir (Güçyeter, 2016). Test 2017 yılından bu yana Bilim ve Sanat Merkezleri öğrenci tanılama sürecinde kullanılmaktadır.

4.1.3.4. Woodcock-Johnson III Bilişsel Yetenekler Bataryası: Woodcock-Johnson Bilişsel Yetenekler Bataryası da çok popüler bir ölçme aracıdır. Bilişsel Yetenekler Bataryası ve Akademik Başarı Testleri olmak üzere iki bataryadan oluşan test güncel zekâ kuramlarından Catell-Horn-Caroll (CHC) kuramına uygun olarak genel zihinsel yetenek, kapsamlı bilişsel beceriler ve dar bilişsel becerilerin değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır (Güçyeter, 2016). Bu testin üçüncü sürümü Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ÖZEGEP kapsamında satın alınıp Türkiye uyarlama çalışmaları başlatılmasına rağmen Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sonuç raporu yayınlanmamış (Güçyeter, 2016) ve günümüze kadar herhangi bir şekilde Millî Eğitim Bakanlığının yürüttüğü Bilim ve Sanat Merkezleri öğrenci tanılama süreçlerinde veya Rehberlik Araştırma Merkezlerinde kullanılmamıştır.

4.2. Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylerin Tanılanma Sürecinde Kullanılan Diğer Yöntemler

Ayrıca, bir süredir, 5-17 yaş grubuna yönelik olarak geliştirilmiş olan ve Bilişsel Değerlendirme Sistemi (Cognitive Assessment System) olarak adlandırılan kısaca CAS Testi, (Altınoğlu Dikmeer, 2016; TBMM Raporu, 2012) ile 6-16 yaş grubuna uygulanan Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği IV (WISC-4) de (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Altınoğlu Dikmeer, 2020; Güçyeter, 2016) özel yetenekli bireyleri tespit etmek maksadıyla kullanılmaktadır. Özellikle üstün yetenekli bireylerde görülebilen Özel Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG) veya Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) gibi sorunları tespit etmede ve gerekli müdahale programlarını belirlemede her iki testte önemli bir araç olarak görülmektedir (Altınoğlu Dikmeer, 2016). Her ne kadar bu testler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Bilim ve Sanat Merkezleri için öğrenci tespit ve tanılama sürecinde kullanılmasa da Millî Eğitim Bakanlığı dışında özel yetenekli bireylere yönelik sınıflar oluşturan ya da programlar uygulayan kurum ve kuruluşların en sık kullandığı testler CAS ve WISC-4 testleri olduğu dikkat çekmektedir.

4.2.1. Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Testinin 4. Sürümü (WISC-4): Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC) testleri hem dünyada (Prifitera vd., 2005) hem de ülkemizde üstün yetenekli bireylerin tanılanmasında en yaygın kullanılan zekâ testleridir (TBMM Raporu, 2012). David Wechsler tarafından 1949 yılında geliştirilen testin gözden geçirilmiş versiyonu olan (Öktem, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012; Uluç vd., 2014) Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği serisinin ikinci sürümü WISC-R zekâ testi Türkiye’de en yaygın kullanılan zekâ testleri arasında gösterilmektedir (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Şahin, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012). 6’sı sözel 6’sı performans olmak üzere toplam 12 alt testten oluşan WISC-R testinin sonucunda 10 alt testten elde edilen verilerle sözel IQ, performans IQ ve toplam IQ puanları elde edilmektedir (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012; Uluç vd., 2014). WISC-3 testi Türkiye’de hiçbir zaman kullanıma girmese de 2003 yılında 4.sürümü ile güncellenmiş olan (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012) 2008 yılında Türk Psikologlar Derneği tarafından telif hakları alınan WISC-4 Zekâ Testi, Türkiye’de 2011 yılında başlayan norm çalışmalarının 2016 yılında tamamlanması sonrasında ülkemizde kullanılmaya başlamıştır (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Altınoğlu Dikmeer, 2020; Öktem, 2016; Uluç vd., 2011; 2014). Testin son sürümü WISC-5 dünya genelinde kullanılıyor olmasına rağmen (Kurnaz ve Ekici, 2020) ülkemizde bu test kullanılmamaktadır.

Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Testinin 4. sürümüm olan WISC-4 zekâ testi Test 6 yaş 0 ay ile 16 yaş 11 ay yaş grubundaki çocuk ve ergenlerin bilişsel becerilerini değerlendirmede kullanılan bir değerlendirme aracıdır (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Altınoğlu Dikmeer, 2020; Flanagan ve Kaufman, 2009; Öktem vd., 2016; ; Uluç vd., 2014). WISC-4 Zekâ Testi öğrencilerin farklı bilişsel alanlara ait becerilerini yansıtan dört indeks puanından oluşmaktadır. Bunlar; Sözel Kavrama, Algısal Akıl Yürütme, İşleme Hızı

ve Çalışma Belleğidir. Ayrıca test sonucunda bu dört indeks puanından hariç toplam indeks puanını gösteren Toplam Ölçek Zekâ Puanı da hesaplanmaktadır (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Altınoğlu Dikmeer, 2020; Flanagan ve Kaufman, 2009; Öktem vd., 2016; Prifetera vd., 2005; TBMM Raporu, 2012; Uluç vd., 2014).

WISC-4 Testi üstün yetenekli bireyleri tanılamak için oldukça iyi bir ölçüm aracı olarak değerlendirilmektedir (Altınoğlu Dikmeer, 2020; Flanagan ve Kaufman, 2009; Sparrow vd., 2005; TBMM Raporu, 2012). Özellikle son yıllarda üzerinde önemle durulan ve iki kere farklılık gösteren bireyler olarak adlandırılan bu çocukları belirlemede WISC-4 testi çok iyi bir test olarak gösterilmektedir (Flanagan ve Kaufman, 2009; TBMM Raporu, 2012). Test bireysel olarak uygulanmakta olup, uzmanların bu testin uygulayabilmesi için uygulama, puanlama ve yorumlaması ile ilgili eğitim almaları gereklidir (Güçyeter, 2016).

4.2.2. Bilişsel Değerlendirme Sistemi (Cognitive Assessment System): Bilişsel Değerlendirme Sistemi olarak isimlendirilen ve kısaca CAS testi olarak adlandırılan Cognitive Assessment System testi de üstün yetenekli bireyleri değerlendirmede kullanılan testlerdendir (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Güçyeter, 2016; Naglieri ve Das, 2014; TBMM Raporu, 2012). Ölçek 12 alt testten oluşmakta ve bu alt testlerle 4 alt ölçek alanı değerlendirilmektedir. Bu alt ölçekler Planlama, Dikkat, Eşzamanlı bilişsel işlemler ve Ardıl bilişsel işlemlerdir (Daniel, 1997; Altınoğlu Dikmeer, 2016; Güçyeter, 2016; Naglieri ve Das, 2014; Özkaptan, 2012). Özel yetenekli bireylerin tanılanmasında gerekli olan bilişsel süreçlerin geniş kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayan CAS testinin bu yönü geleneksel zekâ testlerine göre testin avantajlı yönünü oluşturmaktadır (Naglieri ve Das, 2014). Özel yetenekliliğe eşlik eden Özel Öğrenme Güçlüğü ve Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu gibi bozuklukların tespit ve tanılanmasının sağlanması da CAS’ın üstün yetenekli bireylerin değerlendirilmesine yönelik güçlü yanını oluşturmaktadır (Altınoğlu Dikmeer, 2016). Test 5 – 17 yaş arası bireylere uygulanır (Altınoğlu Dikmeer, 2016; Güçyeter, 2016; Özkaptan, 2012) ve uzmanların bu testin uygulama, puanlama ve yorumlamasını yapabilmesi için eğitime katılmaları ve uygulayıcı sertifikası almaları gerekmektedir (Güçyeter, 2016).

4.2.3. Diğer Zekâ Testleri: Ayrıca Uluslararası Leiter Performans Ölçeği (Şahin, 2016; TBMM Raporu, 2012; Özgüven, 2017), Kent E-G-Y (Karadağ ve Baştuğ, 2018), Kohs Küpleri Zekâ Ölçeği, Goodenough-Harris İnsan Resmi Çizme Ölçeği (Güçyeter, 2016; TBMM Raporu, 2012; Özgüven, 2017) Porteus Labirentleri Testi, Cattell Zekâ Testi (Karadağ ve Baştuğ, 2018; Karadağ, 2016; TBMM Raporu, 2012; Özgüven, 2017) Türkiye’de kullanılan zekâ testleri arasında gösterilebilir. Ancak bu testlerin de normları güncel değildir ve zekâyı tek yönlü olarak değerlendirmektedir (Karadağ ve Baştuğ, 2018; Zorlu ve Güzel, 2020). Bu yapısıyla da üstün yetenekli bireyleri ayırt etme, seçme ve yerleştirilme sürecinde kullanıma elverişli testler değildir.

5. Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuç

Bu çalışmada Türkiye’de özel yetenekli bireylerin tanılanmasında kullanılan araçlar incelenmiştir. Ancak özel yetenekli bireylerin tanılanması bir süreç olduğu için bu çalışmada tanılama sürecinde kullanılan araç ve yöntemler tanıtılmakla birlikte mümkün olduğu kadar tanılama sürecine de vurgu yapılmıştır. Öncelikle Türkiye’de özel yetenekli bireylerin eğitimi, en yaygın olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Bilim ve Sanat Merkezlerinde sağlamakta ve bakanlık her eğitim-öğretim yılının başından itibaren özel yetenekli bireylerin tespit ve tanılmasını üç basamaklı bir süreç şeklinde yürütmektedir (BİLSEM Kılavuzu, 2019). Bu yüzden çalışmamızda Millî Eğitim Bakanlığının özel yetenekli bireyleri tanılama süreçlerinde kullandığı yöntemler ve değerlendirme araçları, bu sıralamaya uygun şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca Türkiye’de özel yetenekli bireylerin eğitimleri ve tanılmasında üniversiteler, vakıflar gibi kurumlar da bazı çalışmalar yapmaktadır (Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014). Bu çalışmada Türkiye’de özel yetenekli bireylerin tanılanmasında kullanılan diğer yöntemler de incelenerek Millî Eğitim Bakanlığı dışındaki kurumların tanılama sürecinde kullandıkları bazı test ve ölçekler de anlatılmıştır.

Öncelikle özel yetenekli bireylerin değerlendirilmesinde kullanılan testlerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmış, Türk diline ve Türk çocuklarına uygun bir kültürel yapıya bilimsel kriterler doğrultusunda uyarlanmış, norm değerlerinin Türkiye’nin genelinde Türk çocuklarını değerlendirmeye uygun ve güncel olarak toplanmış olması (Güçyeter, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014) sonuçların gerçeği yansıtması açısından önemlidir. Bu yüzden, bu testlerin bilhassa özel yetenekli bireyleri seçmek için ne oranda geçerli ve güvenilir sonuçlar verdikleri tartışılmalıdır. Bu nedendir ki hemen her yıl uygulanacak testler yeniden kararlaştırılmaktadır.

Ancak Türkiye’de sadece geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak Türkçeye uyarlanmış veya Türk kültürüne uyarlanmasında sorun görülen birçok test bulunmakta ve bu testler çeşitli nedenlerle bu haliyle ülkemiz genelinde etkili bir değerlendirme aracı olarak kullanılmamaktadır (Güçyeter, 2016). Bu nedenler arasında Uyarlaması yapılan testlerin ülkemize getirdiği mali yükler bu nedenler arasında gösterilebilir. Özellikle yakın zamanda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından satın alınan bazı testlerin, yurt dışında devam eden güncelleme çalışmaları sonucunda bakanlığın elindeki üst sürümlerinin kullanılmaya başlaması hem bir takım yasal sorunlara yol açması, hem de yeni sürümü kullanıma sokulan bir testin eski sürümünün bilimsel olarak güvenilirliği endişesiyle bakanlık bu testlerden vazgeçmiştir (Güçyeter, 2016; Uluç vd., 2014).

Her ne kadar Bilim ve Sanat Merkezleri için genel yetenek alanı haricinde görsel sanatlar yetenek alanı ve müzik yeteneği yetenek alanı için öğrenci seçimi yapsa da

(BİLSEM Kılavuzu, 2019) bu alanları değerlendirmek için standart bir test uygulamaktadır. Ayrıca bunların dışında dil yeteneği, sosyal bilimler, spor gibi yetenek alanlarını değerlendirmeye yönelik standardize edilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış uyarlama veya geliştirilmiş testler bulunmamaktadır (Güçyeter, 2016).

Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı özel yetenekli bireylerim Bilim ve Sanat Merkezlerinde eğitim sürecini başlatmak için birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta tanılama yapmasına rağmen (BİLSEM Kılavuzu, 2019) Türkiye’de özel yetenekli bireyleri tanılamada geliştirilen ölçüm araçlarının bir kısmı daha üst yaş gruplarını kapsamaktadır (Güçyeter, 2016).

Sonuç olarak, özel yetenekli bireyleri seçme ve tanılama aslında bir süreçtir ve ilgili kişi ve kurumların birlikte çalışmalarını gerektirmektedir. Seçme ve tanılamaya yönelik uygulamalar ile bu amaçla kullanılacak yöntemlerin, ülke koşulları dikkate alınarak ve özellikle de üniversitelerimizin katkıları ile yeniden ele alınmasına ihtiyaç vardır (Şahin, 2016). Nitekim çok sayıda üniversitemiz olmasına rağmen tamamen Türkiye patentli farklı zekâ ve yetenek testleri ile özel yeteneklilere özel tanılama ölçüklerinin olmaması sorgulanması gereken çok önemli bir konu başlığı olarak görülmelidir.

5.2. Öneriler

Özel yetenekli bireylerin tanılanmasında kullanılan araçların kültür normlarına ve kuşaklara uygun şekilde değerlendirilerek normlarının güncellenmesi önemlidir. Bu yüzden testler en fazla on yıllık aralıklarla normları güncellenerek kullanılmalıdır. Yani testler sadece geçerlik ve güvenilirlik boyutunda bırakılmamalı sonraki süreçlerde bilimsel kriterlere ve güncel bilgilere uygun şekilde her adımı hassas bir şekilde yerine getirilerek etkili bir kullanıma hazır hale getirilmelidir.

Özel yeteneklilikle ve zekâ ile ilgili güncel kuramsal bilgiler takip edilerek bu güncel kuramsal bilgilere uygun ölçüm araçları ve tanılama süreçlerinin izlenmesine yönelik gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Kullanılan ölçüm araçlarının Türkiye’de tanılanan yaş grubuna uygun normların toplanması bu testlerin daha etkili kullanılmasını sağlayacaktır.

Özel yetenekli bireylerin tanılanmasında tek bir zeka testine bağlı tanılama yapmak sonucun güvenilirliğini etkilemektedir. Bu yüzden tanılama sürecinde öğrencinin ortaya koyduğu ürünün ya da performansın değerlendirildiği alternatif eğitsel değerlendirme yöntemlerinin incelenebilir. Ayrıca tanılama sürecinden sonra da performans değerlendirme, standardize edilmiş başarı testleri gibi araçlarla eğitim ortamlarından ne kadar verim sağlanabildiği değerlendirilerek bunlar tanılama sürecindeki test sonuçları ile karşılaştırılmalıdır. Özel yetenekli bireylerin öğretmenleri tarafından verilen geri dönütler de dikkate alınarak ölçüm araçlarının güvenilirliği gözden geçirilmelidir.

Türkiye’de kullanılan zekâ testlerinde bazen iki test arasında çok yüksek fark çıkmakta ve bir teste özel yetenekli tanısı alan birey başka bir teste parlak hatta normal zihin düzeyinde olarak tanılanmaktadır. Bu testler arasında karşılaştırmaya dayalı çalışmalar yapılarak bu test puanları arasındaki farkın nedeni araştırılmalıdır.

Çocuk tanılama süreçlerinde alt sınıflarda özel yetenekli olarak tanılanan çocukların üst sınıflarda tekrar değerlendirildiğinde parlak veya normal zihin düzeyinde olarak tanılanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de özel yetenekli bireyleri tanılamada kullanılan testlerin ve ölçeklerin güvenilirlik sonuçlarının değerlendirilerek bu çocukların erken tanılanmasına yönelik sağlıklı sonuçlar elde etmek için gerekli önlemlerin alınması önerilmektedir.

Genel yetenek alanın dışında spor, dil yeteneği, görsel sanatlar gibi değişik özel yetenek alanlarının değerlendirilmesinde kullanılacak standardize edilmiş, normları belirlenmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları tamamlanmış testler geliştirilmelidir.

Kaynakça

- ALTINOĞLU DİKMEER, İ. (2016). Zihinsel İşlevlerin Değerlendirmesinde Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) ve Bilişsel Değerlendirme Sistemi (CAS)’nin Kullanılması. *Türkiye Klinikleri J. Psychol-Special Topics* 2016;1(1): 17 -27.
- ALTINOĞLU DİKMEER, İ. (2020). Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV / WISC-IV). M. Artıran içinde, *Çocuk ve Ergenlerde Psikolojik Değerlendirme Araçları ve Yöntemleri: Uygulamacının El Kitabı*. Der Yayınları, İstanbul.
- BAYKOC, N., UYAROĞLU, B., AYDEMİR, D., SEVAL, C. (2012). A New Dimension İn Education Of Turkish Gifted Children. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, 47, 2005-2009.
- BAYKOÇ DÖNMEZ, N. (2015). Üstün ve Özel Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri, Necate Baykoç içinde, *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. (1.Basım). Eğitim Kitap Yayıncılık, Ankara.
- BİLDİREN, A., UZUN, M. (2007). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Tanılama Yönteminin Kullanılabilirliğinin İncelenmesi, *Pamukkale üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, 2(22): 31-39.
- COHEN, R.J., SWERDLİK, M. E. (2015). *Psikolojik Test ve Değerleme: Testlere ve Ölçmeye Giriş*. (Ezel Tavşancıl, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara (Orijinal eserin yayın tarihi 2010).
- CUTTS, N.E., MOSELEY, N. (2004). *Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi*. (İsmail Ersevim, Çev.) Özgür Yayınları, İstanbul (Orijinal eserin basım tarihi bilinmiyor).
- ÇELİKTEN, Y. (2017). Üstün Yetenekli Çocuklar ve BİLSEM. *Turkish Journal of Educational Studies*, 4 (3): 87-104.
- DANİEL, M. H. (1997). Intelligence testing: Status and trends. *American Psychologist*, 52 (10): 1038–1045.

Türkiye’de Özel Yetenekli Bireyleri Tanılama Süreci ve Tanılamada Kullanılan Yöntemler

- DERELİ, F. (2019). Okul öncesi dönemdeki üstün yetenekli çocukların aday gösterilmelerine yönelik geliştirilen eğitim programının etkililiği (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- FLANAGAN, D. P., KAUFMAN, A. S. (2009). *Essentials of WISC-IV Assessment*. John Wiley & Sons: Hoboken, N. J.
- FLYNN, J. (1984). Themean IQ of Americans: Massivegains 1932 to 1978. *Psychological Bulletin*, Vol.95:1: 29-51.
- GERRİG, R.J., ZİMBARDO, P.G. (2016). *Psikoloji ve Yaşam*. (Gamze Sart, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- GÜÇİN, G., ORUÇ, Ş. (2015). Türkiye’de Üstün Yetenekliler ve Üstün Zekâlılar Alanında Yapılmış Akademik Çalışmaların Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2): 113- 135.
- GÜÇYETER, Ş. (2016). Türkiye’de Üstün Yeteneklileri Tanılama Araştırmaları ve Tanılamada Kullanılan Ölçme Araçları. *Turkish Journal of Education*. 5(4): 235-254.
- İNNALI, H. Ö. (2017). Türkiye’de Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Dil Becerilerine Yönelik Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, Nisan 2017, 3(1): 75-94.
- KANER, S., BAYRAKLI, H., DİKEN, H. İ., ÇELİK, S. (2012). *Türkiye’de Özel Eğitim Alanında Geliştirilen ve Uyarlanan Ölçme Araçları*. Maya Akademi, Ankara.
- KARADAĞ, F. (2016). Özel yetenekli bireylerin tanılanması ve tanılamaya yönelik alternatif değerlendirme araçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 561-571.
- KARADAĞ, Y., BAŞTUĞ, G. (2018). Türkiye’de Zekâ Değerlendirme Sürecinde Yaşanan Etik Sorunlar ve Öneriler. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 17 (2) , 46-57.
- KURNAZ, A., (GÖKDEMİR) EKİCİ, S. (2020). BİLSEM Tanılama Sürecinde Kullanılan Zekâ Testlerinin Psikolojik Danışmanların ve BİLSEM Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 5 (10), 365-399.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2013). Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Eylem Planı 2013–2017. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2016). Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Erişim Tarihi: 03.02.2020. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2019). *Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu 2019 – 2020*, <http://orgm.meb.gov.tr/>, Yayınlanma Tarihi: 16 Kasım 2019.
- MİNDİVANLI AKDOĞAN, E., KOÇAK, G., SUBAŞI, M. (2017). Özel Yetenekli Çocukların Belirlenmesinde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 8 (16),2-22.

- MOR DİRLİK, E. VE KOÇ, N. (2017). Eğitim kurumlarında kullanılan psikolojik testlerin ölçme standartlarına göre incelenmesi / The analysis of the psychological test using in educational institutions according to the testing standards. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*. 8(4), s. 453-468.
- NAGLİRİ, J.A., DAS, J.P. (2014). *Cognitive Assessment System: Interpretive Handbook*. (Tamer Ergin, Çev.) *CAS Açıklama El Kitabı*. İstanbul Üniversitesi Yayınları: İstanbul (Orijinal eserin basım tarihi 1997).
- ÖKTEM, F. (2016). Kısa Zekâ Testleri ve Kaufman Kısa Zekâ Testi (KBIT-2). *Türkiye Klinikleri Psikoloji Özel Dergisi* 1(1):10-16.
- ÖKTEM, F., ERDEN, G., GENÇÖZ, T., SEZGİN, N., ULUÇ, S. (2016). *Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) Uygulama ve Puanlama El Kitabı Türkçe Sürümü*. Pearson Eğitim Çözümleri, İstanbul.
- ÖZGÜVEN, İ.E. (2017). *Psikolojik Testler*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- ÖZKAPTAN, D.S. (2012). Zekâ ve Ölçümü. *Nöropsikoloji Dergisi* Sayı:1, Yıl:1; s:40-45.
- PAK, M.D., ÖZDEN, S.A. (2018). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Hakkı. *Türkiye’de Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2 (1): 1-24.
- PRIFITERA A. WEISS L.G, SAKLOFSKE D. H., ROLFHUS, E. (2005). The Wisc-IV In The Clinical Assesment Contex. A.Prifitera, D.H.Saklofske, L.G. Weiss (Der.). *WISC-IV Clinical Use And Interpretation: Scientist Practitioner Perspectives* içinde (ss. 3 – 32) Academic Press, New York.
- SALMAN, U., ŞİMŞEK, A., TURFANDA, M., SALMAN, A.B. (2017). Türkiye’de Kullanılan Zekâ Ölçekleri (Derleme). *FNG & Bilim Tıp Dergisi* 2017; 3 (2-3):87-89.
- SAVAŞIR I., SEZGİN N., EROL N. (1994). *Ankara Gelişim Tarama Envanteri El Kitabı*. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- SPARROW, S.S., PREIFFER, S.I., NEWMAN, T.M. (2005). Assesment of Children Who Are Gifted With Wisc-IV. A. Prifitera, D.H. Saklofske, L.G. Weiss (Der.). *WISC-IV Clinical Use And Interpretation: Scientist Practitioner Perspectives* içinde (ss. 281–298) Academic Press, New York.
- ŞAHİN, H. (2016). *Türkiye’nin Güncel Sosyal Problemlerine Çözüm Projeleri*. Akademik Kitaplar, İstanbul.
- ŞAHİN, H. (2017). *Resimleriyle Çocuk / Ergen Değerlendirmede Vaka Örnekleri*. Akademik Kitaplar, İstanbul.
- ŞİRİN, A. (2018). Türkiye’de Görsel Sanatlarda Üstün Yetenekli Çocukları Belirlemek İçin Uygulanan Yöntemler Hakkındaki Uzman Görüşleri. *İdil Dergisi*, 7 (47): 851 – 862.
- TARHAN, S., KILIÇ, Ş . (2014). Üstün Yetenekli Bireylerin Tanılanması ve Türkiye’deki Eğitim Modelleri. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2 (2): 27-43.

Türkiye’de Özel Yetenekli Bireyleri Tanılama Süreci ve Tanılamada Kullanılan Yöntemler

- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ (TBMM). (2012). *Türkiye Büyük Millet Meclisi üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamlarının sağlanması amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonu raporu*. Yasama Donemi: 24. Yasama Yılı: 3. Ankara.
- ULUÇ, S. (2016). İnsan Zekâsının Cattell-Horn-Carroll Kuramı. *Türkiye Klinikleri Psikoloji Özel Dergisi* 1 (1):1-9.
- ULUÇ S., ÖKTEM F., ERDEN G., GENÇÖZ T., SEZGİN N. (2011). Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği-IV: Klinik Bağlamda Zekânın Değerlendirilmesinde Türkiye için Yeni Bir Dönem. *Türk Psikoloji Yazıları* 2011; 14 (28): 4957.
- ULUÇ, S., KORKMAZ, B., ŞAHİN, Ö. (2014). Flynn etkisinin Türk örnekleminde değerlendirilmesi: WÇZÖ-R ve WÇZÖ-IV Zekâ Bölümü (ZB) puanlarının karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73): 60–69.
- ZORLU, A., GÜZEL, B.K. (2020). Catell Zekâ Testi 2A Testi. M. Artıran içinde, *Çocuk ve Ergenlerde Psikolojik Değerlendirme Araçları ve Yöntemleri: Uygulamacının El Kitabı*. Der Yayınları, İstanbul.

Tablo 1: Öğrenci İlgi ve Yetenekleri Belirleme Formu

Öğrencinizin hangi alanlarda yetenekli olduğunu düşünüyorsunuz? (En fazla iki alan seçebilirsiniz)

Genel Zihinsel Yetenek Alanı

Görsel Sanatlar Yetenek Alanı

Müzik Yetenek Alanı

ÖĞRENCİ İLGI VE YETENEKLERİ BELİRLEME FORMU

Öğrencinizi kendi yaş grubundaki akranlarıyla karşılaştırarak değerlendiriniz ve aşağıdaki açıklamaya göre her durum ile ilgili öğrencinizi en iyi yansıtan puanı işaretleyiniz. Puanlamamanın sağlıklı yapılabilmesi için boş madde bırakmayınız.

	HİÇ GÖZLEMİZ (1)	NADİREN GÖZLEMİZ (2)	ARA SIRA GÖZLEMİZ (3)	ŞİKLİKA GÖZLEMİZ (4)	SÜREKLİ GÖZLEMİZ (5)
GENEL ZİHNSEL YETENEK ALANI					
1	Sonlan sorulara hızlı yanıt verir.				
2	Uzun zaman önce öğrendiği bilgilere yönelik sorulara doğru yanıt verir.				
3	Yeni bir konu öğrenmek için sorular sorar.				
4	Sebep sonuç ilişkisini hızlı kurar.				
5	Problem çözümlerinde başarılı tahminlerde bulunur.				
6	Yalnız başına çalışmayı tercih eder.				
7	Bağıntısız fikirler arasında alımadığı bağlantıları kurar.				
8	Başkalarına girip gelen orijinal deneyimlere girer.				
9	Verilen görevi tamambında ısrarcıdır.				
10	Çalışmalarında mükemmeliyetçi bir tutum sergiler.				
11	Yolun bir çekilde çıkar.				
12	Karşılaştığı engellere rağmen çalışmasını sürdürür.				
13	Kendisine koyduğu hedefleri gerçekleştirir.				
GÖRSEL SANATLAR YETENEK ALANI					
1	Kendisinin ve diğerlerinin çalışmalarına estetikçe duyarlı zevk, kalite ve mükemmellik anlayışı ile yaklaşıp.				
2	Yeni ve orijinal fikirleri, buluşları veya çalışmaları vardır.				
3	Özgün tasarımlar üretebilir.				
4	Aktif, akıcı ve geniş bir hayali gözüne sahiptir.				
5	Estetik duyarlılığı sahiptir.				
6	Hemhangi bir eğitim almamasına rağmen estetik, sanatsal alanlarda (müzik, resim, tiyatro, dans vb) özel yetenekler sergiler.				
7	Çeşitli nesim ve çizimlere özgün yorumlar getirir.				
8	Yapılarına göre farklı temalarda ve alışılmadık çizimlerin dışında özgün çizimler yapar.				
9	Resimleri planlar, derinlik verir ve parçalar arasında uygun oranlar kullanır.				
10	Çeşitli malzemelerden (oyun hamuru, çamur, yaprak, çipki, tahta, kumaş parçaları, kâğıt vb) değişik tasarımlar yapar.				
11	Çevresini çok iyi gözlemleme yeteneğine sahiptir.				
12	Nesneleri ve ortamları ayrıntılarıyla algılar.				
13	Nesneleri ve olaylar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları kolaylıkla fark eder.				
14	Gördüğü bir sanat eserini yorumlar ve farklı anlamlar çıkar.				
MÜZİK YETENEK ALANI					
1	Müzik dinlemeye yönelik sürekli fırsat arar veya yaratır.				
2	Daha önce duymadığı ezgileri doğaçlama yoluyla meridanarak üretir.				
3	Arkadaşlarına yeni dinlediği müzikleri dinletmeye çalışır.				
4	Çalığı gördüğünde çalmaya yönelik sürekli fırsat arar.				
5	Müzik konusunda sürekli soru sorar.				
6	Dans ederek iletişim kurma konusunda dikkat çekici bir eğilimi vardır.				
7	Dinlediği müzikleri kolayca hatırlar ve tam olarak tekrar edebilir.				
8	Müziğin ritmine karşı duyarlıdır; müzikteki tempo değişimlerine vücut hareketleriyle cevap verir.				
9	Belirli bir anda duyulan çeşitli seslerin farkına varır ve bu sesleri tanımlayabilir. Bir melodide eşlik eden akorlara, performanstaki parçaların veya çalgıların farklı seslerine karşı duyarlıdır.				
10	Tan, perde değişiklikleri, günlük gibi müzik yapılarındaki değişiklikleri fark eder.				
Öğrencinin Adı Soyadı: _____					
Öğretmen Adı Soyadı: _____					